

В статье анализируется синтез книжной и фольклорной традиций в летописи «Повесть временных» лет, изучается генезис русского летописания, влияние на него фольклора.

Ключевые слова: синтез книжной и фольклорной традиций, летопись «Повесть временных лет», генезис летописания, фольклор в летописи.

O. SLIPUSHKO

THE INTEGRATION OF BOOK AND FOLKLORE TRADITION IN THE CHRONICLE «POVIST VREMENNYH LET»

In this article the integration of book and folklore tradition in the chronicle «Povist vremennyh let» is investigated. It is analyzed the genesis of Rus chronicle, its evolution, folklore in the chronicle.

Key words: integration of book and folklore tradition, chronicle «Povist vremennyh let», evolution of chronicle, folklore in the chronicle.

УДК 801.81 (477)

Валентина ТЕЛЕУЦЯ

СТВОРЕННЯ МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті виділяються основні чинники збереження фольклорної традиції в умовах сучасного міста: створення мовного середовища; загальнодержавна культурна політика; фольклорні фестивалі та фестивалі дитячої творчості; наукове вивчення фольклорного матеріалу регіонів. Місто визначається акумулюючим осередком, що дає поштовх до всебічного вивчення і збереження народних традицій.

Ключові слова: фольклорна традиція, чинники збереження народної творчості, урбаністичний контекст, фольклорні фестивалі.

Традиційна культура українського народу – явище унікальне, неповторне і багатогранне. Сутність етносу проявляється насамперед в його культурі. Трансформація етносу, зокрема набуття ним національних ознак, пов'язана в тому числі зі зміною етнічної культури, в структурі якої з'являються національно-державні цінності. Нові реалії та потреби культурного життя після проголошення незалежності української держави визначили

вагомість проблем, пов'язаних з подальшим розвитком українського народу як багатоетнічного утворення. Правове поле їхнього вирішення накреслюють “Декларація прав національностей” та Закон “Про національні меншини в Україні”. Як зазначає Л.Узунова, обумовлені в цих державних документах підходи та принципи реалізації політичних рішень щодо культурно-національного розвитку в тих регіонах, де поліетнічність є історично успадкованим показником культурного життя ще й досі не знайшли адекватного науково-методологічного осмислення, якого вимагають проголошені пріоритети українського державотворення.

Незважаючи на комплекс заходів, проведених урядом, спрямованих на створення сприятливих умов для відродження культурних традицій етноменшин, які проживають сьогодні на поліетнічних територіях, ситуація не змінилася на краще. Її ускладнюють загальні негаразди економічного та соціального характеру, які переживає зараз українське суспільство в цілому. Не сприяє покращенню «духовного клімату» й зростання напруги у міжконфесійних відносинах, мовних питаннях.

Все це посилює вагомість наукових досліджень, в яких вивчаються закономірності етносуспільної культуротворчості. Серед них особливої уваги заслуговують ті, в яких розглядаються методологічні питання теорії та історії етнокультурних процесів з точки зору їхньої історичної типології, засобів та форм часово-просторової трансляції сталих світоглядних концептів, закладених в основу етнохудожніх цінностей обрядової культури, якою представлено сьогодення української нації, фольклору календарного та родинного циклів (С.Грица, В.Давидюк, М.Дмитренко, Т.Липова, І.Ляшенко, О.Найден, О.Семашко, Л.Черкашина, Л.Узунова, І.Юдкін та ін.).

Водночас тільки відокремленого напрямку для напрацювання науково виважених рекомендацій щодо врегулювання існуючих у поліетнічних регіонах етносоціальних та культурних суперечностей недостатньо. Все вищесказане й становить актуальність нашого дослідження. Метою нашої статті є аналіз проблеми створення мовного середовища як чинника збереження фольклорної традиції в сучасних умовах.

Як зазначає М. Дмитренко, «усна нематеріальна традиційна культура – основа основ української нації, джерело мови, народного світогляду, професійного мистецтва. Неувага до фольклору – це втрата того ґрунту, на якому ростуть і плодоносять генетична пам'ять народу, його розум, душа й серце, формується дерево сучасного і майбутнього буття держави. Отже, соціальне, економічне, політичне і культурне значення фольклору в історії надзвичайно велике; завдяки фольклору збережено самобутність націй і культур, забезпечено розмаїття й багатство загальнолюдської культури. Втрата чи знищення усних традиційних культур, їхній занепад може призвести до морально-духовних і світоглядних катастроф людства» [2].

Нині експансія чужого в Україні загрожує знищенню власне українського національного духовно-культурного продукту, що вироблявся впродовж багатьох століть. «Криза української влади впродовж тривалого періоду спричинилася до того, що й досі не вироблено чітких пріоритетів щодо підтримки національного виробника в галузі народної традиційної культури – чи не єдиному видові творчості без цензури; нема значних державних капіталовкладень у документацію (збирання, фіксацію), дослідження, збереження й пропаганду усної народної творчості» [2].

В такій непростій ситуації збереження фольклорної традиції в сучасних умовах як в регіонах, так і державі, ми виділяємо один із основних чинників – створення мовного середовища. Особливої актуальності це набуває в поліетнічному середовищі. Дослідження народної традиції та фольклору однієї із таких територій, якою є Українське Подунав'я, дасть змогу визначити місцеві особливості, місцеву специфіку народної культури, особливості її побутування, встановити пріоритети зв'язку «село-місто», створять реальну основу для повноцінного осмислення і збереження фольклору України і українського фольклору як загальнонаціональної етнокультурної цілісності в єдності її минулих надбань і новочасного фольклорного процесу.

Мовна ситуація в Україні складна. Немає жодної іншої європейської країни, де мова етнічної меншини набула б такого ж поширення, що й державна мова, – а державна була б на певних територіях мовою меншості населення. Причину цього можна

знайти в історії України. Від середини XVII ст. схід України, що був частиною Російської імперії, зазнавав русифікації. За часів СРСР цей процес поширився на всю територію України. Наслідком цього є нинішня двомовність країни, хоча в деяких регіонах говорять і кількома іншими мовами. Саме таким регіоном є Українське Подунав'я (Одеська область).

За національним складом населення області суттєво відрізняється від інших регіонів України. Тут проживають представники понад 100 національностей та народностей, причому особи некорінної національності складають понад 45% населення області, тоді як загалом по Україні цей показник дорівнює 26,4%.

За даними Державного комітету статистики України, 2001 року на території Одеської області найбільші етнічні групи склали українці (62,8%), росіяни (20,7%), болгари (6,1%), молдовани (5,0), гагаузи (1,1%), євреї (0,5%), білоруси (0,5%), вірмени (0,3%), цигани (0,2%). Найбільша строкатість у національному складі спостерігається в південно-західній частині області - в межиріччі Дністра і Дунаю. Тут переважає українське населення (35,8%), болгари (24,8%), росіяни (17,7%), молдовани (15,2%), гагаузи (4,6%) та ін. У північних та центральних районах населення більш однорідне за національним складом - тут живуть переважно українці. Крім того, останніми роками помітно зростає в обласному центрі кількість вихідців з Південно-Східної Азії (китайців, в'єтнамців).

В умовах регіональної етномозаїки актуальності набуває питання етнічного самовизначення. Комплексний аналіз залежності цивілізаційного вибору громадян та їхніх мовних симпатій потребує врахування й ролі національного чинника. Постає завдання визначити, наскільки тісний зв'язок між оцінками громадянами мовної політики держави та їхнім етнічним самовизначенням. В окресленому напрямку важливим є відродження народних традицій та збереження словесних форм фольклору, які в умовах компактного проживання різних етносів асимілюються (в більшій мірі це стосується мовно споріднених етногруп – українці, росіяни, болгари).

Неабияка роль в напрямку відродження народних традицій, звичаїв, обрядів, збереженню фольклорного матеріалу (його словесних форм) відводиться навчальним та культурним закладам,

етнографічно-фольклористичним осередкам, творчим колективам, місцевій пресі, радіо, телебаченню та науковцям регіону.

Станом на 1 березня 2003 року в області існувало понад 90 національно-культурних організацій з районним, міським та обласним статусом (у 1992 році в Одеській області було зареєстровано лише 9 таких організацій). Серед них є зокрема 4 обласних відділення всеукраїнських об'єднань та організацій: Асоціації болгарських національно-культурних товариств та організацій України, Всеукраїнської національно-культурної молдавської асоціації, Всеукраїнської асоціації корейців України зі сприяння об'єднанню Кореї, Всеукраїнського центру болгарської культури.

На Одещині зареєстровано 32 обласні національно-культурні організації. В 1999 році з ініціативи управління у справах національностей та міграції Одеської обласної державної адміністрації було створено Раду представників національно-культурних товариств Одеської області, засідання якої проводяться раз на місяць.

Починаючи з 1998 року на забезпечення культурно-освітніх потреб національних спільнот Одеської області було виділено близько 600 тис. грн.: у 1998 році - 120 тис., у 1999 році - 125 тис., у 2000-му - 35 тис., у 2001-му - 308600, у 2002 -му та 2003-му - по 100 тис. грн. З метою реалізації державної етнополітики і зміцнення міжнаціональної злагоди Одеська обласна державна телерадіокомпанія започаткувала цикли телепередач "Злагода" (виходить раз на місяць) та радіопередач "Суцвіття" (виходить двічі на місяць). За рахунок обласного бюджету починаючи з 2003 року друкується молдавською мовою тижневик "Лучаферул" - додаток до газети "Голос України". Частково фінансується робота 15 недільних національних шкіл, видання літератури.

Загалом у місцях компактного проживання національних меншин функціонують 9 шкіл з молдавською (румунською) мовою навчання та 9 - з молдовською, румунською, російською та українською мовами навчання. У 2002 році молдовською мовою навчалися загалом 7005 учнів, болгарською - 205. Як предмет болгарську мову вивчають 3150, гагаузьку - 89 учнів. Крім того, як предмет учні вивчають польську, грецьку, чеську мови та іврит.

Функціонують 10 недільних національних шкіл, зокрема німецька, чеська, польська, вірменська, болгарська, корейська, грузинська.

На базі Палацу студентів в Одесі створено Центр національно-культурних товариств Одеської області. Тут організації, які не мають власного приміщення, можуть провадити статутну діяльність.

Сприяють усталенню взаєморозуміння між представниками різних етносів міжетнічні форуми євро регіону "Нижній Дунай". Тут національні меншини розселені єдиним територіальним масивом по обидві сторони кордону. В 1999 році в м. Галаці (Румунія) пройшов перший такий форум, а в травні 2001 року в м. Ізмаїлі було проведено другий. У рамках форумів було проведено наукові симпозиуми, виставки книг, виданих мовами національних меншин, та виробів народного декоративно-прикладного мистецтва, відбулися паради представників різних етносів, виступи аматорських фольклорних колективів та великі гала-концерти.

Отже, вивчення фольклору з метою його практичного опанування мусить відбуватися не тільки за посередництвом слухової практики ознайомлення з автентичним фольклором і не може обмежуватися пізнанням його з книжок, збірників, що задалегідь засуджене на поразку. Фольклор як усна творчість дається сприйняттю тільки шляхом включення усіх елементів його виконавського контексту: артикуляції, жестів, обрядів, тембрів, мелосу, агогічних засобів, що є виявом «модусу мислення» народу, його темпераменту, мови. Тільки у такий спосіб можна посправжньому відчуті діалектні особливості вербальної форми, забезпечити емоційне сприйняття на перший погляд простих фольклорних явищ, які насправді мають глибинну багатозарову структуру: адже кожний фольклорний твір ніколи не існує в одиниці. Він завжди – множина варіантів – варіантна парадигма. Саме на цьому рівні фольклорний текст асимілятивно вразливий, але водночас національно ідентифікований, а значить і мовно захищений, тобто закритий для іномовних вкраплень.

Висвітлені у статті положення не претендують на вичерпаний і всебічний розгляд проблеми. Вона тільки накреслює питання, які потребують негайного розв'язання для покращення духовного «клімату», від якого залежить спроможність етносів Подунав'я гармонізувати своє духовне життя та відчуті себе громадянами

незалежної української держави з гарантованими нею правами на всіх рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буряк В. Міфологічне і фольклорне мислення у контексті свідомісної еволюції етносу // Нове життя старих традицій. Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті / Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках У Міжнародного фестивалю українського фольклору “Берегиня” / За ред. проф. В. Давидюка. – Луцьк: ПВД “Твердиня”, 2007. – С.9 – 18.
2. Дмитренко М. Український фольклор і сучасний світ // Матеріали УІ культурологічних читань пам’яті Володимира Подкопаєва “Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євро інтеграційних процесів” / http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_7_3.php.
3. Пономарьов А. Українська етнографія / <http://etno.us.org.ua/book2/lecture09.html>.
4. Сокіл Г. Пісенні новотвори: питання традиції та інновації (сучасний погляд на дослідження галицьких фольклористів кінця ХІХ – ХХ ст. // Нове життя старих традицій. Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті / Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках У Міжнародного фестивалю українського фольклору “Берегиня” / За ред. проф. В. Давидюка. – Луцьк: ПВД “Твердиня”, 2007. – С.213 – 219.
5. Харчишин О. Народна драма та її елементи у студентському побутуванні (збереженість і розвиток етнотрадицій) // Нове життя старих традицій. Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті / Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках У Міжнародного фестивалю українського фольклору “Берегиня” / За ред. проф. В. Давидюка. – Луцьк: ПВД “Твердиня”, 2007. – С.229 – 237.

В. ТЕЛЕУЦА

**СОЗДАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ СРЕДЫ КАК ФАКТОР
СОХРАНЕНИЯ ФОЛЬКЛОРНОЙ ТРАДИЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ
УСЛОВИЯХ**

В статті виділяються основні фактори збереження фольклорної традиції в умовах сучасного міста: створення мовного середовища; загальнодержавна культурна політика; фольклорні фестивалі та фестивалі дитячого творчості; наукове вивчення фольклорного матеріалу регіонів. Місто визначається накопичувальною клітинкою, що дає толчок до всебічного вивчення та збереженню народних традицій.

Ключові слова: фольклорна традиція, фактори збереження народного творчості, урбаністичний контекст, фольклорні фестивалі.

V. TELEUTSYA

CREATING A LANGUAGE ENVIRONMENT AS A FACTOR IN THE PRESERVATION OF FOLK TRADITIONS IN MODERN CONDITIONS

The article deals with the basic factors of the maintenance of the folk-lore tradition, which are selected in the conditions of modern city: creation of the linguistic environment; national cultural policy; folk-lore festivals and festivals of child's creation; scientific study of folk-lore material of regions. The concept of city is determined as a heat-sink cell that gives a shove to the new comprehensive study and maintenance of the folk traditions.

Keywords: the folk-lore tradition, the folk creation factors of maintenance, urbanism context, folk-lores festivals.

УДК 821.161.2-2.09

Анастасія ТКАЛИЧ

«ПРОВОКАЦІЯ ІНШОСТІ» НЕДИ НЕЖДАНОЇ: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВЕ ТА ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ ТВОРІВ

Стаття висвітлює творчість жінки-драматурга Неди Нежданої у контексті розвитку сучасної української драматургії на прикладі збірки її вибраних п'єс «Провокація іншості». Автор подає аналіз всіх представлених у збірці творів, звертає увагу на жанрове, тематичне та стильове розмаїття, творчий експеримент драматурга, «розшарування» текстів, що, з одного боку, приховує справжню авторську позицію, а з іншого – призводить до поглиблення рівнів прочитання творів, їхньої проблематики та характерів.